

Erhart, Adolf

[Kuryłowicz, Jerzy. Indogermanische Grammatik. Band II., Akzent - Ablaut]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1969, vol. 18, iss. A17, pp. 193-197

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101034>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

J. Kuryłowicz: Indogermanische Grammatik. Band II. Akzent—Ablaut. Heidelberg, C. Winter, 1968. 371 str.

Před dvěma lety překvapilo známé nakladatelství C. Winter nezaváženou lingvistickou veřejnost zprávou, že zahajuje vydávání nové srovnávací mluvnice indoevropských jazyků, odpovídající současné úrovni indoevropské srovnávací jazykovědy. Jako první svazek vyšel díl druhý, pojednávající o morfonologických problémech; jeho autorem není nikdo jiný než proslulý polský jazykovědec Jerzy Kuryłowicz, dnes již pětasedmdesátiletý. Výklad o ide. přízvuku a ablautu obsažený v recenzované knize vychází samozřejmě z teorií, které K. postupně rozvíjel již od třicátých let a jež pak obšírně vložil v knihách *L'accentuation des langues indo-européennes* (Kraków 1952, 2. vyd. 1958) a *L'apophonie en indo-européen* (Wrocław 1956). *Indogermanische Grammatik II* představuje v podstatě zestručněnou německou verzi těchto dvou knih, s nepříliš velkými změnami a doplňky. Přesto si zaslouží obšírné recenze jak vzhledem k závažnosti tématu, tak i vzhledem k osobě autora. Přitom není třeba zvlášť zdůrazňovat ten v lingvistických kruzích dobře známý fakt, že recenzovat — v pravém slova smyslu — Kuryłowiczovy práce je úkol nesmírně těžký (*Apophonie* byla — pokud je nám známo — důkladně recenzována jen jednou — C. Watkinsem v Lg 34, 1958, s. 381—98). Podat všestranný kritický rozbor nové K-ovy knihy by asi znamenalo napsat novou knihu o stejném tématu, ovšem za podmínky, že by se vůbec k tomu našla povolána osoba. Náš cíl je mnohem skromnější: chceme stručně informovat o obsahu knihy a zaujmout stanovisko k některým základním otázkám.

Látka Kuryłowiczovy knihy je rozčleněna do čtrnácti kapitol. Prvních pět tvoří oddíl „Akzent“ (s. 7—198), dalších osm oddíl „Ablaut“ (s. 199—338). Poslední kapitola („Anhang“) pojednává o konsonantických alternacích (s. 339—349). Na konci knihy je připojen rejstřík slov a morfémů (s. 351—371).

O Kuryłowiczově knize o ide. přízvuku pojednal u nás svého času kriticky K. Janáček (Slavia 26, 1957, s. 489—499). To nám dovoluje, abychom výklad o první části Idg. Gr. II. v naší zprávě omezili na několik poznámek. — Indoevropský přízvuk byl podle shodného mínění lingvistů volný a pohyblivý. Kuryłowicz zajímá především druhá z uvedených vlastností: zabývá se obšírně morfológickou funkcí ide. přízvuku v oblasti flexe a derivate. Vychází přitom z rekonstruovaného stavu ide. přízvuku v posledním údobí indoevropského jazykového společenství. Otázkou, jak tento stav vznikl (proč je v některých pádech akcentován kořen, v jiných přípona atd.), K. záměrně neřeší (viz jeho odmítavé stanovisko ke „glottogonickým“ úvahám, vyslovené v referátu na 9. mezinárodním lingvistickém kongresu — Proceedings of the 9th intern. congress of linguists, The Hague 1964, s. 9 n.). Jeho rekonstrukce tohoto pozdněindoevropského přízvukového stavu se zakládá hlavně na materiálu staroindického jazyka, v menší míře na faktech řeckých a germánských, kdežto fakta baltských a slovanských jazyků skýtají podle K. jen málo poučení o prajazykovém stavu.

Indoevropský stav přízvuku byl tudíž velmi podobný tomu stavu, který shledáváme ve vědeckých památkách staroindického jazyka. Kapitola II „Die morphologischen Funktionen des idg. Akzents“ pojednává zároveň o staroindickém stavu (o těch nevelkých změnách, které nastaly na přechodu z ivé. období do období indoiránského), kdežto vývoji v ostatních jazycích jsou věnovány zvláštní kapitoly. Ze všech deklinačních typů zachovávají jediné kořenová slova (ve staroindičtině a řečtině) původní způsob akcentuace (přízvuk na kořenové slabice v tzv. silných pádech, v ostatních pádech přízvuk na pádové příponě). Jména obsahující kmenotvornou příponu měla naproti tomu již v poslední fázi prajazyka tzv. kolumnální přízvuk: v jejich paradigmatu shledáváme konstantní vzdálenost mezi začáteční slabikou a slabikou nesoucí přízvuk (sti. *pitā, pitrē, pitārah, pitrbhih, ī. patīra, patēra, patrōs* atd.). U oxyton *r-* a *n-*kmenů vznikla tato situace zákonitě jako důsledek synkopy nepřizvukných slabik; barytona pak převzala kolumnální přízvuk od oxyton stejných kmenů. Složitější byl vývoj v tzv. středních pádech (instr. na *-bhis* apod.); stopy původního stavu („marginální oxytonese“) jsou ještě zachovány v litevštině, kdežto v indičtině byl přízvuk stažen na předcházející slabiku. — Ve slovesné flexi naproti tomu nesehrála tendence ke kolumnálnosti přízvuku žádnou významnější úlohu. Vědecké sloveso ještě do značné míry uchovává původní ide. stav, kdežto v ostatních jazycích tu došlo k pronikavým změnám (podstatnějším než v oblasti jmenné flexe). Mnoho místa věnuje K. otázkám akcentuace složených sloves (sloves s préverbii) — jednomu to z klíčových problémů ide. akcentologie.

V kapitole III, věnované vývoji ide. přízvuku v řečtině, řeší K. především otázky intonací a omezení pohyblivosti přízvuku na tři poslední slabiky slova. K. — jak známo —

jíž po řadu let rází teorii o sekundárním vzniku intonací v řečtině a baltoslovanských jazycích. Jako jeden z hlavních argumentů uvádí to, že intonační rozdíl je v řečtině relevantní toliko v koncové slabice, kdežto v baltštině a slovanštině toliko v nekoncových slabikách. Původ řeckých intonací je podle K. třeba hledat ve stahování samohlásek, zejména ve flexi kořenových jmen a sloves. Takto vzniklé délky ($\underline{U} + \underline{U} > \underline{\quad}$, $\underline{U} + \underline{U} > \underline{\quad}$) představují prozodický ekvivalent dvojslabičných komplexů typu $\times U$: $\underline{\quad} = \underline{U}U$, $\underline{\quad} = \underline{U}U$, $\underline{\quad} U$ (circumflex penultimy představuje pouhou kombinatorní variantu akutu!). Kromě toho mohla být nositelem přízvuku slabika předcházející před komplexem $\times U$. Právě z těchto případů vzešlo podle K. řecké stažení přízvuku: akcentuace začáteční slabiky u trojslabičných slov byla prý chápána jako akcentuace slabiky předcházející před koncovým komplexem $\times U$ a v důsledku toho pak došlo k obecnému stažení přízvuku na tuto slabiku ve všech viceslabičných slovech. Původní distribuce intonací byla ovšem později narušena tím, že protiklad \sim nabyl morfologickou funkci.

Obsáhlá kapitola IV je věnována vývoji přízvuku v baltštině a slovanštině. Ústřední postavení tu opět zaujímá výklad o původu intonací. Intonační protiklad vznikl podle K. primárně jen v první slabice slova jednak v důsledku kráčení dlouhých diftongů, jednak v důsledku posunu přízvuku z krátké vnitřní slabiky na slabiku začáteční (tomuto posunu připisuje K. prvořadou důležitost). Teprve druhotně se uplatnil intonační protiklad i ve vnitřních slabikách, kdežto existenci intonací v koncové slabice K. rozhodně popírá. V souvislosti s tím předkládá i novou formulaci zákona, odhaleného kdysi Fortunatovem a de Saussurem, jakož i nový výklad o vývoji akcentuačních paradigmat v litevštině a ve slovanštině.

V poslední kapitole (V) prvního oddílu se K. pokouší najít příčiny fixace přízvuku v některých ide. jazycích. Sekundární prodloužení jednoslabičných slov v latině, germánštině a keltštině nasvědčuje prý tomu, že krátká otevřená ultima nemohla být nositelem přízvuku. Z toho vyplynulo posunutí přízvuku postupně až na začáteční slabiku ve všech slovech. Podobně také neutralizace kvantity v koncové slabice íránských jazyků souvisí s fixací přízvuku na penultimě.

Při všem obdivu k umným konstrukcím, k suverénní znalosti materiálu jednotlivých jazyků (což je v případě akcentu zvláště třeba hodnotit!) a k důsledné strukturalistické metodě zkoumání nemůžeme se přece jen ubránit několika výhradám a pochybnostem (většina z nich byla ostatně vyslovena již posuzovateli K-ovy knihy o ide. přízvuku). — Učení o kolumnálnosti ide. přízvuku opírá K. především o poměry u indoevropských r - a n -kmenů, v menší míře též u i - a u -kmenů (viz poznámku o jejich zvláštním postavení na str. 31). Zůstává nám ovšem dlužen systematický výklad o akcentuaci o - a \bar{z} -kmenů v indoevropském období. — Teorie o sekundárním vzniku řeckých intonací je nepochybně důmyslná; nicméně shody v intonaci koncových slabik v řečtině a litevštině (resp. slovanštině) jsou tak evidentní, že je těžko můžeme pokládat za dílo pouhé náhody. Zde je zřejmě nejslabší místo celé K-ovy teorie: vykládá sice vcelku přesvědčivě vznik intonací v začáteční slabice, původ intonací ve vnitřních slabikách však osvětluje nedostatečně, existenci intonací v koncových slabikách pak jednoduše popírá. Tradiční výklad (zákony Fortunatova, Leskiena atd.) vyznívá podle našeho soudu daleko přesvědčivěji než K-ova teorie o kráčení vokálu v otevřených koncových slabikách, jež musí počítat s řadou výjimek; srovn. mj. kritické poznámky Ch. Stanga, *Vergl. Grammatik der baltischen Sprachen* (Oslo 1966), s. 130 n. — Většina lingvistů bude sotva souhlasit s jednoznačně odmítavým stanoviskem J. Kuryłowicze k teoriím vysvětlujícím fixaci přízvuku v západoindoevropských jazycích vlivem substrátu. Teorie, kterou K. předkládá, vysvětluje nanejvýš posun přízvuku z ultimy na penultimu, kdežto další posuny vedoucí ke konečné fixaci přízvuku se tu pouze konstatují, jejich zdůvodnění je však zcela nejasné (s. 192).

Na začátku druhé části se K. zamýšlí nad strukturou indoevropských kořenů. Kořen definuje (z morfonologického hlediska) jako „jednoslabičný hláskový komplex podléhající ablautu“ (s. 204). Strukturou tohoto komplexu lze vyjádřit obecnou formuli $CCCVCC$, přičemž marginální části se mohou redukovat na jediný C (CVC). K. se vyjadřuje a priori skepticky k teoriím o původní (protoindoevropské) struktuře kořenů; nicméně některá místa v jeho úvahách dávají tušit, že se nadále přidržuje teorie, podle níž původně každý kořenový konsonant byl provázen vokalickým elementem. Srovn. např. formuli *TERĚT* na str. 221, výklad o tematickém vokálu tamtéž aj. — Na rozdíl od svých starších prací (zejména *Études indo-européennes*) však K. nyní výslovně připouští jako vrchol slabiky i jiné samohlásky než e : připouští též o , i , u a nevykládá ani původní dlouhé samohlásky (srovn. též jeho kritiku tzv. monovokalické teorie na str. 206—7). V souvislosti s tím ustupuje značně do pozadí úloha laryngál (což u K. obzvláště překvapuje!). K-ovo stanovisko k pro-

blematicke ide. vokalismus se tak hodně blíží stanovisku O. Szemerényiho (Phonetica 17, 1967, str. 65—99); ten je ovšem důslednější než K., neboť vedle plného počtu krátkých a dlouhých samohlásek počítá jen s jednou laryngálou (kdežto K. nadále počítá se čtyřmi α).

Vznik nulového stupně (střídání $e, o \sim \emptyset$) lze nejlépe sledovat u tzv. těžkých kořenů, tj. těch, jež jsou zakončeny skupinou souhlásek: v duchu tradičního učení spojuje K. synkopu kořenového e, o s přízvukostí sousední slabiky. Složitější byla situace u tzv. lehkých kořenů (zakončených jednoduchým C), zejména tam, kde se kořen skládal pouze z nesonantních souhlásek. Jestliže k takovému kořenu přistoupil sufix začínající neslabičným elementem, zůstal plný vokál kořene zachován (na jiném místě mluví K. o restituci plného vokalismus.) Uchování (resp. restituce) plného vokálu mohlo být ovšem způsobeno i příčinami morfologickými: Tak nepodléhá zpravidla ablautu kořenová slabika slov obsahujících derivační příponu (napodobení poměrů u složenin?). Dále tu působil vzor těžkých kořenů, kde synkopa nebyla vázána na strukturu přidaných elementů: v deklinaci lehkých kořenů (např. **peā-*) se prosadil plný stupeň i v tzv. slabých pádech, jejichž přípona začínala samohláskou, kdežto v deklinaci těžkých kořenů (**luk-*) zobecněl nulový stupeň. V souvislosti s tím byl prý zobecněn i plný stupeň některých sufixů (*es/os* ap.).

Nejvíce místa však K. věnuje výsledkům synkopy u kořenů obsahujících „polosamohlásku“ (zejména typům *TER* a *TÉRə*). Zde je třeba především zdůraznit jeden charakteristický rys: na rozdíl od svých starších prací neoperuje K. v Idg. Gr. léměř vůbec s redukovánými vokály e, o (srovn. však s. 212!). Přípošší existenci slabičných sonant i v sousedství vokálů (*TŘ-E* apod.) a v souvislosti s tím i fonologický protiklad $R : \bar{R}$ (alespoň pro určité období). To lze ovšem akceptovat jen za předpokladu, že zcela odhlédneme od fonetického aspektu věci: psaní *RE* je čistě morfonologická formule, z foneticko-fonologického hlediska je nekorektní! V každém případě bychom dali přednost tradičnímu eR (oR), odpovídajícímu lépe fonetické realitě.

Vývoj kvantitativního ablautu ($e, o \sim \emptyset$) v jednotlivých ide. jazycích sleduje K. především jako morfologický proces (nikoli zákonité hláskové změny jednotlivých ablautových podob). Za nejdůležitější fakt pokládá interferenci nulových podob kořenů struktury *TER* a *TERə*: vokalismus a , původně náležitý jen u druhého typu (*TŘə-o > TR-o > TaR-o*) pronikl v „jižní“ skupině ide. jazyků (lalina, řečtina atd.) i do nulových podob kořenů *TER* a posléze i kořenů *TET* (srovn. lat. *candē, faciō, pateō, sapiō* ap.). V řečtině došlo v některých případech dokonce ke zkřížení obou nulových podob (*TRaT* a *TaRT*): *ραγάσσα, θάρατος* ap. Tímto způsobem vysvětluje K. nejednotnost střídnic za ide. slabičné sonanty v řečtině (*ag, ea, apa*). — Z ostatních ide. jazyků připomínáme jen hetitštinu, kde splynul u kořenů s R nulový stupeň s o -stupněm ($\bar{R}, oR > aR$); to způsobilo podle K. zavedení a jako nulového stupně i u kořenů struktury *TET* (*ezzi : azeni* apod.; kořenové a v tvarech *hi-konjugace* tudíž reprezentuje nulový stupeň indoevropského media, nikoli o -stupeň perfekta — s. 256f!).

V tzv. šva primum (α) spatřuje nyní K. slabičnou variantu laryngál; jeho indická střídnic i se vyvinula ve spojovací vokál, podmíněný zčásti morfologicky, zčásti foneticky. Zde je znovu třeba zdůraznit rozdíl proti starším K-ovým pracím: v Ěl ještě K. rozlišoval $\alpha^e > \alpha a$ a $\alpha_2 > \bar{a}$ (atd.)! Tento druhý případ (sti. *ǵnāta-*, ř. *γνώτος* ap.) hodnotí nyní K. jako výsledek morfologického vývoje (analogického vyrovnání). Rovněž ř. ϵ, o v úloze střídnic za α nastoupily prý teprve druhotně za náležité a . Tedy méně hláskoslovných pravidel, zato však zdůrazněné analogie jako všemocného faktoru ve vývoji jazyka!

Výklad o vzniku kvalitativního ablautu $e \sim o$, obsažený ve 4. a 5. kapitole druhé části, obsahuje mnoho nejasností a sporných tvrzení. V souvislosti s vyměněním redukováných vokálů e, o (viz výše) byl K. nucen přeformulovat základní hypotézu o východisku střídání $e \sim o$. Zatímco v *Apophonie* se mluví o fonetické změně $eRT > oRT$ a o následném zavedení timbru o i do plného stupně motivovaných forem, zní nová formulace (Idg. Gr. 257) takto: „Da o im Verhältnis zu e merkmallos ist ($oR \rightarrow eR$), zieht ihr Zusammenfall in der Schwundstufe ($> \bar{R}$) den Übergang des vollstufigen eR zu oR nach sich, sofern es sich um motivierte Bildungen mit der Alternanz $eR/\bar{R}, Re/\bar{R}$ handelt. Schematisch

- ↓ 1. oR (vollstufig) → 3. oR (schwundstufig → \bar{R}),
↓ 2. eR (vollstufig) → 4. eR (schwundstufig → \bar{R}).

Zusammenfall von 4. und 3. $>$ Zusammenfall von 2. und 1. Aus der phonologischen Hierarchie $o \rightarrow e$ ergibt sich $eR > oR$, nicht umgekehrt.“ — Již ve své původní formulaci se stalo K-ovo učení předmětem kritiky řady jazykovědců (srovn. např. W. Mańczak, *Lingua* 9, 1960, s. 277—87), nová formulace se však na první pohled jeví jako nesrozumí-

telná. Teprve úporné přemýšlení a konfrontace s dřívějším výkladem umožňují pochopit, co vlastně autor míní.

Přitom nutně vyvstává řada otázek: O privativním charakteru opozice $e : o$ je možno přes K-ovy argumenty (s. 205, 256) vážně pochybovat. Nechápeme dále, proč. K. spatřuje v ide. perfektu a v kořenových jménech „motivované“ útvary. Cožpak je můžeme pokládat za motivované („formes fondées“) vzhledem k přítomtu tvořenému od stejného kořene? Situace ve starých ide. jazycích jasně ukazuje, že tomu tak není; tím méně lze pokládat za základní formu („forme de fondation“) sám kořen, abstrahovaný z konkrétních forem sloves a jmen. Označení „deverbative Ableitungen“ (s. 258) je tudíž pro perfektum a kořenová jména — domnělá to východiska o -stupně — zcela nevhodné. Z nové formulace K-ovy hypotézy dále nevyplývá jasně důvod, proč se „bezpříznakové“ o stalo znakem motivovaných forem, „příznakové“ e znakem forem nemotivovaných. Konečně je možno pochybovat i o správnosti tvrzení, že alternace $e \sim o$ byla původně omezena na tak malý okruh případů (kořeny *TERT*). Příliš stručné a plně nejasností je rovněž vysvětlení alternace $e \sim o$ tematického vokálu (s. 271—272); je zajímavé, že právě tematické útvary představují jeden ze slabých článků v K-ových teoriích o ide. přízvuku a ablautu (ale stejně je tomu také u Benvenistovy teorie kořene!). Přes tyto zásadní výhrady k základní hypotéze o vzniku o -stupně musíme konstatovat, že také tento oddíl obsahuje řadu cenných poznatků a zajímavých řešení. Jde zejména o novou interpretaci tzv. Brugmannova zákona (kvalitativní ablaut $e \sim o$ nahrazen kvantitativním střídáním $a \sim \bar{a}$), jakož i o vznik alternace $o \sim \bar{o}$ v „evropských“ jazycích (got. *farān* — *fōr*, sl. *plōvō*, *pluti* — *plaviti* apod.). V tomto druhém případě kvantitativní střídání zastupuje ablaut $e \sim o$ v kořenech s fixním o . — V této souvislosti se K. znovu vrací ke staré otázce dvojích střídnic za i -ové diftongy v baltštině. Původní fonetická distribuce (*ie* za *ei*, *oi* v přízvučné slabice) se podle K. změnila v distribuci morfologickou: podoby *ei*, *ai* se staly příznakem sekundárních odvozenin.

Působením analogie vysvětluje K. rovněž vznik dlouhého stupně v ide. jazycích. Na rozdíl od genze kvalitativního ablautu, představující souhru faktorů fonologických a morfologických, vidí K. ve vzniku a vývoji alternace $e \sim \bar{e}$ (apod.) čistě morfologický proces. Tato základní myšlenka je patrně správná: mladogramatická teorie připisující také dlužení vlivu ide. přízvuku se dnes jeví jako neudržitelná (kdežto v případech kvalitativního ablautu je tradiční výklad přijatelnější než teorie, kterou razí K.). — Vznik dlužení spojuje K. s existencí kvantitativního ablautu $e \sim \emptyset$: napodobením proporcí $i : ei$, $u : eu$, $r : er$ atd. vznikla nová proporce $e : \bar{e}$. Tak tomu bylo: 1. V nominativu sg. konsonantické deklinace, kde podle *-RTēi*, *-RTbhīs* (atd.): *-ēRT(s)* těžkých kořenů vznikla u lehkých kořenů proporce *-eTēi*, *-eTbhīs* (atd.): *-ēT(s)* (stará forma s krátkým vokálem byla rezervována pro funkci vokativu). — 2. V sigmatickém aoristu, kde napodobením vztahu mezi přezentem s nulovým vokalismem a aoristem s plným vokalismem (u těžkých kořenů) vznikly vedle přítomných tvarů s plným vokalismem aoristové tvary s vokalismem zdloženým (nejprve u lehkých kořenů, druhotně pak i u těžkých). — 3. U jmen tvořených sufixy o , yo ; východiskem tu byla proporce mezi kořenovým jménem s nulovým vokalismem a odvozeninou s plným vokalismem (**luk-* : **leuko-*).

Tento poslední případ pokládá K. za hlavní východisko typického dlužení provázejícího zejména v sanskrtu zhusta přidávání derivačních sufixů — tzv. vrddhi. Morfologické pozadí má podle K. také dlužení v reduplikační slabice, dlužení koncové samohlásky prvních členů složenin apod. (kdežto dříve spatřoval K. v takových případech namnoze stopu zaniklé laryngály!). — V dalších odstavcích se K. pokouší najít nový výklad pro dlužení v baltských a slovanských jazycích (kde se dlouží i staré nulové stupně i , u , iR , uR), dále pro některé případy dlužení v latině a v keltských jazycích (zejména v lat. perfektu), jakož i pro germánskou geminaci j a w („Verschärfung“). I v těchto případech odmítá čistě fonetické vysvětlení, hledaje příčiny spíše rázu morfologického.

V dodatku (kap. IX) se K. zabývá dvěma případy konsonantické alternace. Střídání $t \sim th$ (apod.) v indoíránských jazycích má svůj původ v jistých fonetických procesech (Bartholomaeův zákon), sekundárně pak bylo použito k morfologické diferenciaci (přípon 2. a 3. osoby apod.). Nepochybuje o správnosti této domněnky, K-ova formulace je ovšem v některých bodech (§ 434) zcela nejasná! — Novum představuje výklad o souhláskové geminaci. Jde tu jednak o zdvojení souhlásky v tvarech jistých germánských sloves (fonetické východisko $ln > nn$), jednak o geminaci v hypokoristických tvarech vlastních jmen. Tato geminace, nerozlučně spojená s kolením (mutilací) výchozí formy, má a priori expresivní charakter, je však podmíněna přípustností geminát ve fonologickém systému daného jazyka (jde tedy o expresivní využití již existujícího prostředku!).

Co zbývá říci závěrem? *Indogermanische Grammatik II* není v žádném případě studijní

příručkou (jak by někdo mohl soudit z názvu), je to monografie obsahující originální názory autora na otázky ide. morfonologie. Stejně tak ostatně mylil i název stejnojmenné práce H. Hirta, jež byla publikována ve stejném nakladatelství v letech 1921—1937! Také Hirtova gramatika znamenala — přes opačné mínění některých kritiků — krok vpřed proti mladogramatickému období. Tím více to platí o recenzované práci J. Kuryłowicze, jehož životní dílo vůbec představuje největší pokrok v indoevropské srovnávací jazykovědě od klasického období na konci minulého století. Jestliže je pro současné období vývoje indoevropéistiky charakteristické zejména uplatnění strukturalistických metod, je to právě J. Kuryłowicz, který má největší podíl na tomto metodologickém obnovení („renouveau-ment“ — jeden ze základních pojmů v K-ově teorii o morfologickém vývoji!) srovnávací jazykovědy. V posudcích jeho prací se zhusta objevují výrazy jako „genialita“, „smělost domněnek“, „hloubka úvah“, „exaktnost“ (ne ovšem v pojetí současných matematických směrů) apod.; rubem vši této chvály je ovšem nesnadný styl, mnoho temných až nesrozumitelných míst (mimoděk vzniká otázka, zda tato nesrozumitelnost někde není záměrná), nerovnoměrné zpracování problematiky, nedostatek citací jak dřívějších vlastních prací, tak zejména prací jiných autorů. Konečně se čtenáři Idg. Gr. II vnučuje otázka: nezůstane toto nesporně vynikající dílo torzem? V oznámení nakladatelství se mluví o Idg. Gr. jako o kolektivním díle. Kdo však napíše ostatní svazky tak, aby *Indogermanische Grammatik* představovala jednolitě koherentní dílo?¹ Zvláště obtížné bude napsat díl (I) pojednávající o fonologii; nejpovolnější osobou by zajisté byl sám J. Kuryłowicz. Na odpověď na tyto otázky si však budeme muset patrně ještě několik let počkat.

Adolf Erhart

Pokroky v baltistice

Ještě nedávno patřily baltské jazyky k nejméně zpracovaným indoevropským větším; chyběly etymologické slovníky, historické i moderní popisné mluvnice. Během posledních desíti let se však tato situace od základů změnila. K etymologickému slovníku a k litevským mluvnici, o nichž jsme referovali na jiném místě (L F 89. 328-32), přibýly nyní dvě obšírné práce zaměřené historicko-komparatisticky: *Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen* od známého norského lingvisty Ch. Stanga (Oslo, Universitetsforlaget, 1966; 484 str.) a *Lietuvių kalbos istorinė gramatika* od J. Kazlauskase (Vilnius, Mintis, 1968; 414 str.). Obě tyto práce měly ovšem již své předchůdce: První srovnávací mluvnici baltských jazyků sestavil slavný lotyšský jazykovědec J. Endzelin: *Baltu valodu skaņas un formas*, Riga 1948 (litevsky: *Baltų kalbų garsai ir formas*, Vilnius 1957). Jazykové roucho a řada jiných okolností způsobily, že tato (stručná!) srovnávací mluvnice zůstala mimo odborné baltistické kruhy téměř neznámá. Za první historickou mluvnici litevštiny můžeme pokládat J. Otrębského *Gramatyku języka litewskiego* (Warszawa 1956). Ta ovšem svým rozsahem předčí Kazlauskasovu práci (zatím vyšly z O. gramatiky tři svazky); to je dáno zejména tím, že má zahrnovat všechny složky jazykové struktury, kdežto Kazlauskas se omezuje jen na vybrané části: přízvuk, skloňování substantiv a časování sloves. Tuto vybranou problematiku ovšem zpracovává při nejmenším stejně důkladně jako Otrębski, používaje přitom modernějších přístupů k jazykovým faktům (o Otrębského mluvnici viz L F 98. 329). Společnou nevýhodou obou příruček je opět jejich jazykové roucho, které snižuje jejich použitelnost pro ty indoevropéisty, kteří se bezprostředně nezabývají baltskými nebo slovanskými jazyky.

Máme-li zde současně hodnotit obě nové příručky, musíme především konstatovat, že vykazují jistý počet společných rysů. Je to např. velmi důkladné zpracování akcentologické problematiky jak u Kazlauskase, tak i u Stanga. Stang se přitom vcelku přidržuje tradičních názorů na baltský přízvuk a intonace; mnoho místa věnuje polemice s převratnými názory J. Kuryłowicze. S. např. uznává jistou spojitost mezi intonacemi koncových slabik v litevštině, slovanštině a řečtině, akceptuje zákon Fortunatova a de Saussura vcelku v jeho původní formulaci apod. Kazlauskas naproti tomu věnuje méně pozornosti situaci v jiných indoevropských jazycích, zato se snaží v mnoha případech najít pro litevská fakta vlastní originální výklad. Opírá se přitom o rozsáhlý, v mimolitevských kruzích lingvistů namnoze

¹ Z prospektu nakladatelství C. Winter se nyní dovídáme, že mezitím již vyšel díl III.1, jednájící o ide. slovese. Jeho autorem je C. Watkins, považovaný za Kuryłowiczova žáka.